

Олег Ткач,
Анатолій Ткач

АНТИКОРУПЦІЙНА ПОЛІТИКА І ДЕМОКРАТІЯ В БРАЗИЛІЇ: ДОСЯГНЕННЯ І НОВІ ВИКЛИКИ

У статті розглядаються особливості боротьби з корупцією, яка для Бразилії є масштабною проблемою політичної системи. Корупція пронизує всі рівні державного управління (федеральний, регіональний, муніципальний) і всі гілки влади. Незважаючи на заходи, прийняті на державному рівні, проблема боротьби з корупцією, як і раніше, залишається актуальною. Служби контролю розгалужуються, але при цьому не стають ефективними. Неформальні практики суспільних взаємин, що є важливою частиною бразильської політичної культури, також впливають на ефективність: корупція в Бразилії викликана не тільки недосконалістю політичних інститутів, але і культурним сприйняттям цього явища. Методологія статті містить системні, структурно-функціональні, порівняльно-політичні підходи, методи аналізу, синтезу, індукції, дедукції, спостереження, моделювання. У цій статті проаналізована природа корупції «по-бразильськи» та її культурні особливості; заходи для боротьби з нею на всіх рівнях державного управління; служби, які відповідають за боротьбу з корупцією; як антикорупційна діяльність регулюється законодавством країни; досягнуті результати і нові виклики.

Ключові слова: Бразилія, корупція, демократія, політичні інститути, антикорупційне законодавство, безпека.

Oleg Tkach, A. Tkach, Anticorruption policy and democracy in Brazil: achivment and new problems. The article analyzes the priorities of the although the closing decade of the twentieth century

Ткач Олег Іванович – доктор політичних наук, професор кафедри політології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

Ткач Анатолій Олексійович – здобувач кафедри суспільно-політичних наук, глобалістики та соціальних комунікацій, Університет «Україна».

has witnessed many empirical investigations of political corruption, those devoted to its theoretical component are still largely missing. The 2010s have seen an unprecedented expansion in relevant efforts at measuring, assessing, monitoring, modeling corruption, as well as mobilization efforts to control it. The global corruption has radically evolved and thus the methodology of corruption studies faced with crucial conceptual hurdles, starting with the definition of basic terms. Moreover, if foreign scientists have been investigating corruption for decades already, the attention of Ukrainian scholars to this phenomenon is relatively fresh. Therefore, there is a wide gap between the degree of scrutiny of political corruption phenomenon in Brazil and foreign political science, which requires the systematization and analysis of foreign scholars' contributions on the issue.

Key words: *Brazil, corruption, international system, political corruption, strategy of national safety, Anti-Corruption Program, democracy.*

Постановка проблеми. Поширення корупції є суттєвою загрозою національній безпеці держави, резонансною проблемою політичної системи і виявляється у практичних питаннях утвердження демократичних засад політичного режиму, у сфері реалізації та захисту прав і свобод громадян, відносин між владою та суспільством, взаємодії різноманітних політичних інститутів. Всебічний огляд явища корупції дає підстави зараховувати її до наскрізних суспільних проблем: існуючи в суспільстві, вона пронизує різні сфери життя, деформує людські стосунки й соціальні цінності, є тлом для кримінальних злочинів. Загальний негативний ефект від впливу корупції інколи визначають як корозію влади, що руйнує державний апарат та роз'їдає моральні принципи суспільства.

Актуальність дослідження. Питання протидії корупції набуло нині для країни особливої актуальності. Результати численних досліджень вказують на те, що практично усі системи соціального управління у державі більшою або меншою мірою уражені корупцією. Масштаби загрози, яку становить для розвитку суспільства зазначений масив правопорушень, зумовлює ступінь уваги до цієї проблеми з боку органів державної влади, а також

широкої громадськості. Набуття явищем корупції статусу однієї з найактуальніших соціальних і політичних проблем, несумісних з поняттям права, демократії та розвитку, викликає посилену увагу до нього.

Методи дослідження. Для вирішення завдань, поставлених у статті, були використані переважно такі наукові методи: загальнонаукові – описовий, герменевтично-політологічний, системний, структурно-функціональний, компаративний, інституційно-порівняльний.

Виклад основного матеріалу. За період правління військових (1964–1985 рр.) про корупцію говорити було неприйнятним. Але з демократизацією суспільства хабарництво і нечесність чиновників стали однією з улюблених тем у засобах масової інформації. Обвинувачений у корупції і притягнутий до суду президент Ф. Коллор де Мело (1989–1992) був змушений піти у відставку. За період восьмирічного перебування при владі соціал-демократа Ф. Е. Кардозо (1994–2002) з боку опозиції неодноразово звучали звинувачення його в різних фінансових махінаціях і зловживаннях [1, с.7].

За оцінками міжнародної неурядової організації «Transparencia internacional» (*icn.*) (ТІ), бразильці більше за усіх у світі стурбовані темою корупції. І в них є підстави. ТІ систематично складає своєрідний рейтинг країн, кожній привласнюється бал від 0 до 10. Причому, 10 балів – це найменший ступінь корупції. У цьому списку Бразилія в 2004 р. мала 3,9 бала. Такий самий результат має приблизно половина країн Латинської Америки.

У 2005 р. організація «Americas Barometer», проводячи дослідження у 18 країнах, просила спонтанно назвати головну проблему, з якою зіштовхується їхня країна. Бразилія й Еквадор виявилися на першому місці за відсотком мешканців, які поставили корупцію на перше місце. Бразилія одна з двох країн (разом з Парагвасем), у яких корупція була зазначена головною проблемою. Відповідно до індексу сприйняття корупції організацією «Transparencia internacional» за 2012 р. [1, с. 9] Бразилія посідала 69-те місце (з 174), тобто нижче таких країн, як Гана, Намібія, Саудівська Аравія і навіть Куба. Індекс World Audit за 2012 р. зсунув Бразилію на 53-тє місце з 149 країн [2, с.4].

Судовий процес із цієї справи оцінювався спостерігачами як важливий політичний сигнал країні, в якій державна система тривалий час була корумпована і існувала безкарність. Як наслідок, 25 осіб були визнані винними в організації фінансової схеми, завдяки якій з бюджету сплачувалася політична лояльність партій, які входили до правлячої коаліції. Кілька людей з-серед засуджених входили до керівництва правлячої Партії трудящих.

У 2013 р. розпочалася нова хвиля масових розслідувань діяльності державних чиновників і депутатів, замішаних у махінаціях з держбюджетом і корупцією. Раніше колишній президент Луїс Ігнасіу Лула да Сілва розгорнув іншу масштабну антикорупційну кампанію, основною мішенню якої стали муніципалітети. У січні 2002 р. Лула, обійнявши посаду президента, почав безпрецедентну антикорупційну кампанію, що базувалася на вибірковому аудиті витрат муніципалітетів. Ця антикорупційна програма, що була впроваджена через Федеральну службу контролю (Controladoria Geral da União (CGU)), ставила перед собою дві мети: перешкодити нецільовій витраті державних засобів, заохочувати участь громадянського суспільства в контролі за державними витратами. На муніципальному рівні також відбувалися перевірки. Наприклад, у 2010 р. був виявлений менш масштабний, але голосний випадок корупції. У невеликому бразильському місті Доурадус чисельністю 200 тис. осіб (недалеко від границі з Парагваєм) були арештовані мер міста і члени муніципального уряду практично в повному складі (на волі залишилося лише семеро керівників департаментів). Усього в хабарництві і шахрайстві звинуватили 27 осіб. Серед арештованих – кілька підприємців, дружина мера, а також міські радники і секретарі з фінансів, управління міськими службами і навіть директори лікарні. Для їхньої затримки в місто був спрямований загін федеральної поліції Бразилії кількістю понад 200 бійців [3, с.8]. Муніципальних чиновників звинуватили в причетності до великої корупційної мережі, якою керував безпосередньо мер міста, в одержанні «відкатів» від приватних підприємців. Таким чином, на всіх рівнях державного управління здійснювалися заходи для боротьби з корупцією.

До бразильського законодавства активно вносилися нові закони про обмеження корупційної діяльності, а на федеральному рівні створювалися нові інститути для боротьби з нею. На розгляді бразильського Конгресу перебуває понад 80 законопроектів з боротьби з корупцією, включаючи проекти, що забезпечили б карне переслідування компаній, які беруть участь у хабарництві. Приватні організації і державні відомства також уживають заходів проти корупції. Так, у 2008 р. Федеральним верховним судом була прийнята поправка, яка забороняє непотизм у трьох гілках влади на всіх рівнях федерації [4, с. 34]. У 2010 р. Лула видав Федеральний указ № 7203, що передбачав заборону сімейності у Федеральній адміністрації. Заборонявся прийом на роботу в державні служби родичів державних службовців, а також так зване «перехресне кумівство», коли беруть на роботу родичів один одного. У 2010 р. був прийнятий Закон «Про бездоганну репутацію» («Lei Ficha Limpa») на виборах [5, с.18]. За законом кандидат не може балотуватися на виборах протягом восьми років, якщо він був відсторонений від посади, подав у відставку, щоб уникнути відсторонення, або засуджений колективним органом (понад одного судді), навіть якщо є можливість апеляції. У червні 2013 р. Сенатом Бразилії був прийнятий новий закон проти корупції. У 2014 р. набрав чинності закон, який зобов'язував компанії, уперше викриті в корупції, платити штраф. Новий закон припускав, що компанії нестимуть відповідальність за підкуп державних службовців аж до штрафу від 0,2 до 20% від свого загального виторгу і відшкодування збитків.

Однак, незважаючи на це, корупційна складова усередині бразильського суспільства усе ще має значну питому вагу. «Transparencia internacional» визначає корупцію як «зловживання службовим становищем з метою особистої вигоди і класифікує її таким чином: значна, незначна і політична, залежно від суми грошей і сектору, в якому корупція була виявлена. Значна корупція – дії на державному рівні, які впливають на політику або основні функції держави, дозволяючи одержувати вигоду за рахунок суспільного блага. Низова корупція має на увазі повсякденне зловживання повноваженнями державними службовцями нижчої і середньої ланки в їхніх взаємодіях зі звичайними

громадянами, у лікарнях, школах, поліцейських ділянках та інших установах. Політична корупція – зловживання політиків владою з метою особистої вигоди [6, с.45].

Кримінальний кодекс містить такі визначення корупції: активна корупція державних посадових осіб (ст. 333); пасивна корупція державних посадових осіб (ст. 317); активне хабарництво в міжнародних ділових операціях (ст. 337 В); торгівля впливом у міжнародних ділових операціях (ст. 337 С) [7, с. 18].

Незважаючи на характер корупції, недостатній рівень відповідальності за формально корупційну поведінку переростає в толерантне ставлення до неформальних практик, наприклад, клієнтелізм, що може і не бути незаконним, але сумнівним з погляду нормативної демократії. Якщо формальні інститути слабкі, клієнтелізм може збільшувати ресурси на виборах. Слабкі інститути прямо пропорційні розумінню державних інститутів як корумпованих. Однак навіть якщо інститути сильні, але зв'язок між ними порушений, вони можуть співіснувати за толерантністю і підтримкою корумпованої поведінки. Корупція – одна з головних перешкод на шляху досягнення консолідованої і сталої демократичної держави.

Дослідники Б. Геддес і А. Рібеуру у 1992 р. виокремили шість основних типів корупції в Бразилії. По-перше, завищення ціни (штучне збільшення цін на товари або послуги, щоб забезпечити додатковий прибуток для бізнесу в обмін на «відкати» або електоральну підтримку). По-друге, сприяння в отриманні сплат «своїм» підрядчикам. По-третє, незаконний збір засобів у вигляді пожертвувань від підприємців на передвиборчу кампанію для підтримки кандидатів – союзників уряду. По-четверте, сприяння перемозі в публічних торгах, коли торги регулюються на користь привілейованих компаній. По-п'яте, одержання прибутку від використання конфіденційної інформації (особисте використання конфіденційної інформації для одержання прибутку або передача конфіденційної інформації в обмін на гроші або підтримку). По-шосте, маніпуляція держрегулюванням (зміна положень про надання податкових пільг або інших субсидій для окремих фірм або окремих осіб в обмін на підтримку або «відкати») [8, с.21].

Серед федеральних відомств, які є відповідальними за боротьбу з корупцією, є: Федеральна служба контролю (Controladoria Geral da União (CGU)) [8, с.5] – здійснює моніторинг і контроль за тим, як розподіляється бюджет, відповідно до федерального бюджету [9, с.9]. Департамент федеральної поліції – Міністерство юстиції розслідує справи про корупцію і ухиляння від сплати податків. Міністерство захисту громадських інтересів (Ministério Público) – розслідує і передає в суд справи про випадки корупції в уряді [10, с. 23]. У бразильській судовій системі існує також Верховний виборчий трибунал, створений у 1932 р., що має повноваження судових органів і здійснює контроль над правильністю проведення виборів і референдумів, тобто здійснює розслідування порушень, у тому числі і пов'язаних з корупцією: перевірка рахунків виборчих кампаній; спостереження за сумлінністю ведення виборчих кампаній. Секретаріат федеральних доходів (Receita Federal); Департамент з відновлення активів і міжнародного співробітництва; Центральний банк і Федеральна податкова служба виконують важливу функцію нагляду за моніторингом фінансових потоків, спираючись на чиновників суміжних робочих груп, таких як Рада з нагляду в сфері фінансової діяльності. Єдина система фінансового управління (Sistema Integrado de Administração Financeira (SIAFI)) [11, с.8] Портал да Транспаренсія (Portal da Transparência) – бразильський урядовий портал, створений для того, щоб зробити публічними усі витрати уряду [12, с. 18].

Окрім федеральних відомств, у Національному Конгресі Бразилії також є система внутрішнього контролю. У кожній палаті Конгресу діє свій постійний комітет з етики. За умови схвалення третини членів як Сенату, так і палати депутатів комітет з етики може формувати комісію парламенту з розслідування.

Отже, корумповану систему прийнято пояснювати особливостями взаємин усередині бразильського суспільства. У Бразилії є глибокою ідея, закорінена в традиціях, пояснювати корупцію як результат культурної спадщини, відсутністю чіткого поділу публічного й особистого, або тим феноменом, який можна назвати патримоніалізмом. Вважається, що патримоніалізм був успадкований від іберійської традиції довіри, заснованої на сімейних

зв'язках. В очах бразильського суспільства дії в обхід закону не завжди засуджуються. Часто неможливість перемоги над корупцією розглядається через призму соціокультурних особливостей країни: непотизму (в історичному розвитку Північного Сходу країни – коронелізму), відчуття свого місця.

Дослідження, проведене університетом Сан-Паулу, визначило три типи корупції, яка є характерною для Бразилії: сіру, білу і чорну. Сіра корупція – коли громадські суб'єкти спірно оцінюють поведінку. Біла корупція – коли громадська поведінка заперечується законом, але в очах суспільства є терпимою або навіть схвальною. Чорна – коли закон і суспільні норми не схвалюють поведінку. Іншими словами, це означає, що закон передбачає покарання і суспільство погоджується, що така поведінка має бути покараною і класифікованою як корупція. І якщо з законодавчим визначенням корупції більш-менш зрозуміло, то в «колірному» визначенні корупція виявляється більш складним явищем. Крім «сухої букви закону» з'являється фактор громадських відносин. Для Бразилії актуальною є проблема схвального корупційного порушення. Це пов'язано з декількома факторами, насамперед історичними і культурними. Бразильський історик і соціолог Раймунду Фаоро у своїй праці «Os Donos do Poder» виділяє такий характерний для бразильського суспільства фактор, як «бюрократична страта» (*estamento burocratico*), як таке громадське утворення, що може складатися з більш ніж одного соціального класу і яке відповідає за організацію державного управління. Метою такої страти була підтримка статус-кво і збільшення доходів [13, с. 24].

Для досягнення цієї мети страта проходить через низку змін, адаптуючи себе до політичних сценаріїв, але ніколи не втрачаючи своєї позиції. «*mudar para mudar nada*» (змінюватися для того, щоб нічого не змінювати). Бразильський дослідник Сержиу Буарке да Оланда виділяє соціальні відносини бразильського суспільства замість страт. Він створив своєрідний «ідеальний тип» «серцевої людини» («*homen cordial*»). Ключовими характеристиками такого типу людини є сердечність і суб'єктивізм/персоналізм: відносини такої людини є особистими й емоційними (як сімейні взаємини), навіть релігійні і ділові. Нарешті, необхідно відзначити готовність

бразильців миритися з корумпованими, але діяльними чиновниками. Поширеною є цитата «Ele roubou, mas faz» («Він краде, проте працює») [14, с. 8].

У бразильському суспільстві поширені такі явища, як «маландро» («malandro») і «жейтиньо» («jeitinho»). Термін «маландро» може бути перекладений як чарівний шахрай, людини, що йде в обхід формальних правил, щоб домогтися мети, часто обходячи закон у процесі. Кейт Росен визначає «жейтиньо» як «практику деформації правових норм для доцільності» і стверджує, що існування «жейтинью» «дозволяє суспільству відтворювати традиційні моделі поведінки індивідів, незважаючи на спроби держави через формальні юридичні структури запровадити модель поведінки, засновану на дотриманні законів»

Дослідник Д. Косенко зазначає, що «вивільнення від моральних приписів спричиняє домінування орієнтації на мету, інтерес. Гроші і влада постають як інструментальні цінності, і у ролі таких медіумів спрощують комунікацію, замінюючи її на символічну генералізацію. Таким чином, вони відривають соціальну діяльність від інтеракції, засновану на згоді щодо цінностей, витісняють її медіумами, координуюча функція яких ґрунтується на стратегічній раціональності» [15, с. 23].

Систему неформальних практик збільшує неоднорідність державних інститутів, відповідальних за протидію корупції: за сферою застосування, ступенем автономності, суміжними інститутами і формуваннями. Наприклад, Федеральна рахункова палата продуктивна, але сфера її діяльності обмежена регламентованими процедурами аудиту. Крім того, історично склалося, що Палата порівняно недостатньо незалежна від політиків і змушена перекладати розслідування на суміжні інститути. З іншого боку, розслідування в Конгресі, ініційовані ФСП, мають практично необмежені можливості і теоретично можуть здійснюватися автономно, хоча сильний вплив виконавчої влади на законодавчу може значно обмежити їхню ефективність. З огляду на політичний, по суті, характер Палати, результати її розслідувань рідко мають серйозні наслідки з погляду правового переслідування порушників.

Більшість контролюючих інститутів, по суті, не дуже вільні від політичного тиску, консервативні і, як правило, мають вузьку сферу дії. Парадокс у тім, що функціонуюча інституціональна машина контролю корупції дорога, занадто розгалужена і невідконтрольна. Організації, що входять до неї, практично не взаємодіють. Тому ефективність її є незначною, а безкарність є скоріше правилом, ніж винятком.

Корупція залишається важливою проблемою, незважаючи на низку змін у законодавстві та інституціональні зміни у бік посилення антикорупційних заходів через значну кількість обмежених у своїх можливостях організацій боротьби з корупцією, слабкий взаємозв'язок цих інститутів, через те, що корупція є проблемою відповідальності і слабкості політичних інститутів, порушених зв'язків «запит–виконання–запит», відсутності акцентування на інституціональному компоненті відповідальності.

Ситуацію загострює ставлення громадян до корупції як до проблеми, що належить до державної, без перенесення її в сферу повсякденності, і появи почуття власної відповідальності, що спонукає пересічного громадянина сприймати її як проблему, що існує поруч, зважаючи на гасло «Яке відношення до вас має корупція?», висунуте бразильською Асоціацією окружних прокурорів, як частину кампанії боротьби з корупцією.

Однак з підвищенням рівня освіти, скороченням кількості населення, що живе за межею бідності, і збільшенням громадянської самосвідомості з'являється новий клас людей, менше залежних від держави, вимогливіших у питаннях політичної реформи і відповідальності. Характерним свідченням зміни поведінки громадян можна назвати протести влітку 2013 р., одним з основних мотивів яких стали звинувачення чиновників у хабарництві і свавіллі. Понад 3,3 мільйона осіб вийшли у 2017 р. на вулиці двохсот бразильських міст з акцією протесту проти корумпованого уряду й економічної кризи. Протестувальники, одягнені в жовті і зелені кольори бразильського прапора, несли плакати, вимагаючи відставки президента Д. Роуссефф, представників Робочої партії, а також арешту колишнього президента Лули да Сілва, визнаного винним у відмиванні капіталів і укритті від податків. Приблизно 50 тис. осіб зібралися біля будинку

Національного Конгресу в столиці Бразилія і скандували: «Ділма, геть!» Вони також зажадали розпочати розслідування за підозрою в корупції державного нафтогазового концерну «Petrobras». Прокурор Сан-Паулу зажадав превентивного арешту да Сілви, однак суд поки не дав відповіді на цю вимогу. Д. Роуссефф відмовлялася піти у відставку, заявляючи: «Ніхто не має права звільнити законно обраного президента без висунення доказів порушення конституції».

Через скандал із нафтовими хабарами Бразилія занурилась у глибоку політичну кризу. Нова хвиля протестів із вимогою відставки чинного президента Бразилії Д. Роуссефф розпочалася через публікацію записів її телефонних розмов із колишнім президентом Сілвою, або, як його називають самі бразильці, Лулюю. Усі протести стали продовженням масових виступів проти корупції у владі, які тривають майже три роки.

Президента також критикували через скандал навколо корупції в державній нафтовій компанії «Petrobras». У межах розслідування опинилося чимало бізнесменів і політиків, включаючи колишнього президента Луїса Ігнасіо Лулу да Сілву. Недавно экс-президента допитали слідчі, звинувачуючи, що він не декларував належну йому елітну нерухомість на курорті Гуаружа. Лула да Сілва винуватив поліцію в політичному переслідуванні, заявляючи, що йому ніколи не належала ця власність. За версією адвоката, він уклав гроші в проект під час будівництва, але потім відкликав інвестицію. Крім цього, поліція перевіряла підозри, що да Сілва використовував вплив на Роуссефф, щоб одержати фінансування для власного фонду. Д. Роуссефф виступила на захист Лули да Сілви, стверджуючи, що звинувачення на його адресу мають суто політичний характер.

Ці події стали причиною політичної кризи в країні та посилили розкол суспільства, що відбувається на тлі поглиблення економічної кризи та зростання кількості незадоволених через збільшення витрат на підготовку до літньої Олімпіади в Ріо-де-Жанейро. Новий скандал розпочався через плівки судді Серджіо Моро, який вів розслідування щодо экс-президента Лули да Сілви, передав ЗМІ записи їхніх телефонних розмов. Як вважають протестувальники, ці записи доводять, що пані президент

запропонувала своєму попереднику міністерську посаду, рятуючи його цим від арешту за корупційний скандал із Petrobras – місцевою версією «Нафтобазу». 16 та 17 березня в країні відбулися нові демонстрації з вимогою відставки Роуссефф. Найбільше протестувальників обурило уривок розмови, в якому Ділма говорила Лулі, що вона «у разі необхідності» негайно надішле йому документи про призначення. Опозиція інтерпретувала це як намір надати документи швидко, аби Лула міг показати їх поліції та уникнути затримання. Сама Роуссефф заперечувала, що пропонувала своєму попереднику посаду, аби той уникнув відповідальності. За словами президента, вона запросила Лулу на посаду, аби підсилити свій уряд. Також у заяві на президентському сайті сказано про намір розпочати розслідування проти судді Моро. Роуссефф сама обіймала посаду керівника апарату глави держави в часи президентства Лули. За бразильським законодавством, судити урядових міністрів може лише привілейований форум Верховного суду. Це, як вважають опозиціонери, довгий та нудний процес, на відміну від Федерального суду. Вони побоювалися, що члени Верховного суду можуть поставитися до екс-президента з більшою симпатією, аніж Моро. Адже багато з них були призначені саме Д. Роуссефф та Лулою да Сілвою. Щодо Серджіо Моро, то він відомий тим, що вже засудив на великі строки за корупцію кількох бізнесменів, які були причетні до скандалу з «Petrobras». Лула погрожував йому покаранням за втручанням в приватне життя. Розглянемо хронологію кризи. Популярний у народі Лула да Сілва і Д. Роуссефф – давні соратники по Партії трудящих. У 2011 р., коли в президента діагностували рак гортані, він пішов із влади, підтримавши на виборах Роуссефф, яка працювала керівником президентського апарату, а згодом посіла пост міністра енергетики. Та популярність народних лідерів почала спадати у 2013 р. По всій країні через підвищення цін на проїзд в автобусах відбулися наймасштабніші протести з 1990 р. Іншою причиною називали незадоволення гігантськими витратами на підготовку до чемпіонату світу з футболу-2014. Як приклад, називали стадіон «Марокана» в Ріо-де-Жанейро, який відреставрували за кілька мільярдів реалів, а потім з'ясувалося, що все доведеться переробляти, бо він не відповідає

нормативам FIFA. Об'єктом нападів була не президент Роуссефф, а представники місцевої влади бразильських міст і штатів. Ділма намагалася не коментувати події, зазначаючи лише, що народ має право висловлювати свою думку. Але потім грянув корупційний скандал у вищих ешелонах влади. З'ясувалося, що кілька років приватні підприємства сплачували хабарі за те, щоб укласти вигідні контракти із державною «Petrobras». Розслідування вже зачепило значну кількість високопосадовців, бізнесменів та двох президентів – нинішнього та колишнього. Зокрема, Лула да Сілва, як вважають слідчі, отримував неправомірний прибуток від будівельних компаній. Також він вважається реальним власником двох люксових будинків, які зареєстровані на чуже ім'я. Поліція затримувала вже на короткий час екс-президента та його дружину 4 березня. Після допиту їх звільнили. Проти самої Роуссефф розпочали процедуру імпічменту.

Президента звинувачували у покриванні махінацій з «Petrobras», коли вона була міністром енергетики, та маніпуляціями з минулорічним бюджетом – вона нелегально позичила гроші в державних банках, щоб покрити дефіцит бюджету. Нинішня криза вже настільки заплутана, що творці популярного американського серіалу про політичні інтриги «Картковий будинок» жартома кажуть, що наслідують події у майбутніх серіях. А в інтернеті з'явився онлайн-тест, який пропонував відгадати – події відбувались у «Картковому будинку» чи в Бразилії? Корупція знизилася рейтинг всенародного президента. Через скандал із нафтовими хабарами Бразилія занурилась у глибоку політичну кризу. Нова хвиля протестів із вимогою відставки чинного президента Бразилії Ділми Роуссефф почалася через публікацію записів її телефонних розмов із колишнім президентом Лула да Сілвою, або, як його звуть самі бразильці, Лулою. Вони стали продовженням масових виступів проти корупції у владі, які тривають майже три роки.

Генеральний прокурор Бразилії Родріго Жано подав до Верховного суду країни 83 запити про початок кримінального розслідування випадків корупції бразильських чиновників і політиків. Це було зроблено в рамках розслідування корупційного скандалу навколо бразильської державної нафтогазової компанії

«Petrobras», а також через приховування Роусефф дійсного розміру дефіциту бюджету країни під час виборчої кампанії в 2014 р..

За даними бразильських ЗМІ, серед фігурантів нових справ – щонайменше п'ятеро міністрів уряду президента Мішеля Темера, колишня президентка Д. Роусефф, яка була усунена від посади через імпичмент, а також її попередник на цій посаді Луїс Ігнасіо Лула да Сілва.

Запити генпрокурора ґрунтувалися на свідченнях керівників і співробітників бразильського будівельного концерну «Odebrecht», який є найбільшою будівельною компанією Південної Америки та був одним з основних підрядників «Petrobras». Верховний суд Бразилії схвалив угоду співробітників «Odebrecht» зі слідством в рамках справи про корупцію. У березні 2016 р. президент «Odebrecht» Марселу Одебрехт був визнаний судом винним у корупції і відмиванні грошей і був засуджений до 19 років в'язниці. Він визнав, що його компанія дала хабарів на загальну суму 800 мільйонів доларів у різних країнах Латинської Америки, у тому числі в Бразилії.

Президента Темера також могли усунути з посади у разі позитивного голосування Конгресу з розслідування. Поліція Бразилії звинувачує президента країни Мішеля Темера в хабарництві, яке було визначене судом як «пасивна корупція». Так, у доповіді Федеральний верховний суд заявив, що зібрав достатню кількість доказів про хабарі, які були виплачені Темером (через посередників), щоб розпочати розслідування щодо президента за «пасивну корупцію». У доповіді йшлося про взаємини президента з колишнім конгресменом Родріго Рочу Лоуресом, який перебуває у в'язниці. Він був затриманий з валізою із 150 тис. доларів від керівника компанії JBS. У доповіді суду стверджувалося, що Лорес прийняв хабар від JBS від імені Темера. Президент Бразилії раніше заперечував всі обвинувачення і заявляв, що у відставку не подасть. Раніше в Бразилії Верховний суд виправдав президента Мішеля Темера у справі про незаконне фінансування передвиборчої кампанії.

Корупція в Бразилії пов'язана з іншими країнами. Так, президент Перу Педро Пабло Кучинський у березні 2018 р. заявив про відставку напередодні голосування про його імпичмент у

Конгресі. Рішення було прийняте на основі звинувачень, що він приховав свої зв'язки з бразильською будівельною компанією «Odebrecht», причетною до корупційного скандалу, що стосувався частини країн Латинської Америки.

Висновки. Одним із життєво важливих викликів, що постали перед суспільством, є протидія корупції. Новітня антикорупційна нормативна база та співпраця країни у цьому напрямі з міжнародними організаціями актуалізують підвищення якості наукового супроводу проголошеної антикорупційної політики. Науково-теоретичні основи протидії корупції в Бразилії, що становлять комплекс результатів досліджень зазначеної проблематики в розрізі соціальних та, зокрема, політичної науки, не повною мірою відповідають потребам моменту, отже, потребують подальшого якісного і кількісного удосконалення. Здійснення аудитів на рівні муніципалітетів також робить поняття корупції менш абстрактним. Тому що корупція в Бразилії викликана не лише недосконалістю політичних інститутів, але і культурним прийняттям цього явища, зміна в її сприйнятті не може відбутися миттєво.

-
1. Transparency International: the global coalition against corruption. URL: <http://transparency.org>http://www.transparency.org/country#BRA_DataResearch
 2. Código Penal Brasil. URL: <http://www.worldaudit.org/corruption.htm>
<http://datafolha.folha.uol.com.br/opiniaopublica/index.shtml>
 3. «Процес століття»: політична еліта Бразилії обвинувачується в корупції // Euronews, 03.08 2012. URL: <http://bit.ly/HI0MSs>.
 4. Балмасов С. Відкати і корупція «обезглавили» бразильське місто // *Oko-planet.su*. URL: <http://bit.ly/1dr8IA2>.
 5. Bezerra Bisneto J. L. Corruption in Brazil: Nature and Evolution. 2012. P. 16. URL: <http://www.portaltransparencia.gov.br/>.
 6. O Portal da Transparência do Governo Federal. <http://www.portaltransparencia.gov.br>
 7. Corruption and democracy in Brazil : the struggle for accountability, ed. Timothy Joseph Power; Matthew M. Taylor, Notre Dame, Ind. : University of Notre Dame Press. Cop, 2011.
 8. Geddes B., A. Ribeiro Neto. Institutional sources of corruption in Brasil // *Third World Quarterly*. Vol. 13, No 4. 1992. P. 641–661.
 9. Código Penal Brasil. URL: <http://www.justicaeleitoral.jus.br/>

10. Holanda, S. B. (2007). *Raízes do Brasil* (Commemorative Edition ed.). Sao Paulo: Companhia das Letras. J. L. Bezerra Bisneto. *Corruption in Brazil: Nature and Evolution*, 2012. P. 5.

11. JorgeHage_Bruxelas.pdf Hage, J. *Anti-corruption measures in Brazil*. Brussels, Belgium 27–28 May 2009. URL: <http://bit.ly/18ScbUG>

12. Bezerra Bisneto, J. L. *Corruption in Brazil: Nature and Evolution*, 2012. P. 5.

13. *Corruption and democracy in Brazil. The Struggle for Accountability*. Eds Timothy J. Power and Matthew M. Taylor, University of Notre Dame Press, Notre Dame, Indiana, 2011. P. 13.

14. Косенко Д. В. Політичне відчуження в комунікативній теорії Ю. Габермаса. *Політологічний вісник: зб. наук. праць*. Київ: ІНТАС, 2012. Вип. 60. С. 243–251.